

ERKEN ÇOCUKLUKTA BİLİŞSEL GELİŞİM VE DİL GELİŞİMİ

Suat KOL*

ÖZET

İnsan yaşamında okul öncesi dönem çok önemli yer tutar. Bu dönemde çocuğun kişilik gelişimi ile duygusal, sosyal, bilişsel, dil ve akademik gelişimi büyük oranda tamamlanır. Çocuk içinde bulunduğu aile ve okul çevresinin de katkılarıyla bilişsel ve dil gelişimini sağlıklı olarak tamamlar. Çocuğun dil gelişimi 5 yaşına kadar 2/3'si tamamlanır. Yani 5 yaşındaki çocuk yaklaşık olarak 2000 kelimelik bir kelime hazinesine sahiptir ve Çocuk yetişkin yeteneğinde anadilini konuşabilir. Çocuk doğumdan sonraki dönemde öncelikle homurtu, hırıltı ve esneme şeklinde doğal sesler çıkarır ve zamanla bu sesle anlamlı hale gelmeye başlar. Düşüncenin gelişimi dil tarafından belirlenir. Bireyin çevresindeki dünyayı anlamasını ve öğrenmesini sağlayan aktif zihinsel faaliyetlerde gelişime bilişsel gelişim adı verilmektedir. Bilişsel gelişim; bebeklikten yetişkinliğe kadar bireyin çevreyi, dünyayı anlama, düşünme yollarının daha karmaşık ve etkili hale gelme sürecidir. Çocuk bilişsel gelişim sürecinde içinde bulunduğu sosyal ortamı anlama ve düşünme yeteneğini daha geliştirme sürecindedir. Eğitimcilerden Piaget, Bruner, Vygotsky ve Gagne çocuğun çevresindeki dünyayı değişik yaşlarda nasıl ve niçin böyle gördüğünü ve algıladığını belirlemeye çalışmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi dönem, bilişsel gelişim, Çocuğun dil Gelişimi

COGNITIVE DEVELOPMENT AND LANGUAGE DEVELOPMENT IN EARLY CHILDHOOD

ABSTRACT

Human life is very important part of the amount in pre school. The child's development of people with emotional, social, cognitive, language and academic development is largely due to complete. In the Children of the family and the school environment with the contribution of the cognitive and language development as healthy rather complements it. The Child's language development 5 years of age 2/3 complete. Actually 5 Of The old child about the 2000 word a word has treasury and children's adult capability native language speak. Children's birth in the following the first, muttering, wheeze and bending the natural sounds out and eventually this voice meaningful to starts coming. Development of Opinion by language are determined. Around Of The Individual understand the world and learning the mental active development activities in cognitive development name given.

*Arş.Gör.Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Cognitive development; infancy until adulthood of individual environment, its meaning the world, many tangible thinking more complex and effectively to make the process derived. Children's cognitive development in the process of the social environment does it mean to and thinking ability to respond to the development process. Piaget, Bruner, Vygotsky and Gagne tried to determination of all around the child of different the world age and how to why that he sees this and perceived.

Key Words: Pre-school period, Cognitive Development, Child's language Development

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun öğrenme süreci araştırma ve keşfetme ile olmaktadır. Bilişsel olarak da ifade edilen bilginin edinimi, bebeklerin, çocukların ve yetişkinlerin kendi etrafındakiler hakkında tutarlı olarak öğreniyor olduğu karmaşık bir olgudur. Bilişsel gelişim insanlara soyut ve somut olarak nedenleri öğrenmelerini, mantıklı düşüncelerini, etrafındakilerle ilgili bilgileri örgütlemeyi sağlamaktadır (Kürkçüoğlu, 2010). Bilişsel gelişimle ilgili düşünceler incelendiğinde özellikle Piaget, Bruner ve Vygotsky'nin çocuğun çevresindeki dünyayı, değişik yaşlarda nasıl ve niçin gördüğünü ve algıladığını belirtmeye çalıştıkları görülmektedir (Senemoğlu, 2007).

Kişiler arası iletişimi sağlamanın biri sözel dil kullanımınıdır. Kendini sözcüklerle ifade etmeye başlayan çocuk, kendi özerkliğinin farkına varmaya başlamaktadır. Birinci yaşın son zamanlarına kadar bebeğin ilk sözcükleri ortaya çıkmamasına rağmen, bebek doğumdan itibaren yüz ifadeleri, ağlamalar ve diğer seslerle sözel olmayan şekilde iletişim kurmaktadır (Bayhan ve Artan, 2007; 119). Kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasıdır. Dilin kendine özgü kuralları ve bu kurallar çerçevesinde gelişen bir sistemi vardır. Bu karmaşık sistemin gelişiminde çeşitli görüşler öne sürülmektedir. Bu görüşlerden bir kısmı dil gelişiminde kalıtımın, diğerleri de çevresel etkenlerin daha etkili olduğunu savunmaktadır (Senemoğlu, 1989). Okul öncesi dönem çocuğun dil ve bilişsel gelişiminin büyük ölçüde tamamlandığı bir dönemdir. Çocuk 5 yaşına geldiği zaman yaklaşık olarak 2000 kelime ile ana dilini kullanabilir (Erden ve Akman, 1997). Bunun yanında ilk iki yılda görülen bilişsel gelişim çocuğun çevresini tanıma çabalarıyla başlar.

2. BİLİŞSEL GELİŞİM

Biliş terimi içsel zihin sürecini tanımlamaktadır. Zihnin içindeki birçok şeyi kapsayan geniş bir terimdir. Biliş başlığı altına; dikkat, algı, bellek, okuma ve yazma, problem çözme vb. girmektedir (Bayhan ve Artan, 2007). Çocuk dünyaya geldikten itibaren çevresini tanımaya olayları anlamlandırmaya çalışır. Bebek doğumunun ilk gününden itibaren çevresini keşfetme çabasına başlar. Keşif

çabasında kullandığı esas vasıtalar doğuştan getirdiği duyusal ve hareketsetel yeteneklerdir. Bilişsel gelişimin aşamalarından birini çocuk nesnelere değişmezliğini keşfederek başarır. Bu onun için zorlu ve vazgeçilmez bir süreçtir. Bireyin çevresindeki dünyayı anlamasını ve öğrenmesini sağlayan aktif zihinsel faaliyetlerde gelişime bilişsel gelişim adı verilmektedir. Bilişsel gelişim; bebeklikten yetişkinliğe kadar bireyin çevreyi, dünyayı anlama, düşünme yollarının daha kompleks ve etkili hale gelme sürecidir (Sönmez, 2000; 90).

Çocuk bilişsel gelişim sürecinde içinde bulunduğu sosyal ortamı anlama ve düşünme yeteneğini daha geliştirme sürecindedir. Eğitimcilerin çocuğun bilişsel gelişimi ile ilgili çeşitli görüşleri vardır. Piaget, Bruner, Vygotsky ve Gagne çocuğun çevresindeki dünyayı değişik yaşlarda nasıl ve niçin böyle gördüğünü ve algıladığını belirlemeye çalışmışlardır (Senemoğlu, 2007).

Bilişsel gelişim kuramında dört temel kural vardır. Bunlar;

- Dönemler değişmez. Bir şekilde belli bir sıra ile ortaya çıkarlar. Evrelerin sırasını değiştirmek mümkün değildir.
- Dönemler arasında hiyerarşik bir sıralama vardır. her bir dönem kendisinden önceki evrelerin kazanımlarını da içermektedir.
- Bireysel farklılıklar söz konusudur. Her birey kendisine göre bir gelişim gösterir.
- Her dönem için tipik olan gelişim özellikleri vardır (Bacanlı, 2002)

2.1. Bilişsel Gelişim Kuramları

2.1.1. Jean Piaget

Bilişsel gelişim üzerine ciddi çalışmalar yapan eğitimcilerin başında Piaget gelir. Piaget'e göre bilişsel gelişim, birbirini izleyen dört dönem içinde ortaya çıkmaktadır. Dönemler ilerledikçe, çocukların kavrama ve problem çözme yeteneklerinde niteliksel gelişmeler gözlenmektedir (Erden, 2005). Piaget için yaşantının boyutları ve kavram, yansıma ve davranış yetişkin düşüncesinin gelişimi için temel oluşturmaktadır. Bebeklikten yetişkinliğe somut bir olağanüstü dünya görüşünden soyut bir yapıya, aktif bir benmerkezci görüşten yansıtıcı bir içselleştirilmiş bilgi moduna ilerlemektedir (Peker, 2003). Piaget'e göre bebekler, şemaları adapte ve organize ederek bir gelişme kaydederler. Bu gelişme onları bir aşamalar düzeni içine götürür. Her bir aşama daha önceki ilerlemeden kaynaklanır ve her aşamada önceki aşamalarda gelişen zihinsel yapıları birleştirir (Bayhan ve Artan, 2007).

Piaget, bilişsel gelişimi, biyolojik ilkelerle açıklamıştır. Piaget'ye göre gelişim, kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir sonucudur. Bilişsel gelişimi etkileyen ilkeleri

- Olgunlaşma
- Yaşantı
- Uyum
- Örgütlenme
- Dengeleme

Olarak belirtmiştir. Piaget'ye göre gelişim, bir "denge-dengesizlik-yeni bir denge" sürecidir; bir başka deyişle, "daha düşük bir denge durumundan daha yüksek bir denge durumuna ilerleme" olayıdır ve olgunlaşma, deneyim, toplumsal aktarım ve dengelenme aracılığıyla sağlanmaktadır (Bacanlı, 2002). Piaget çocuğun bilişsel gelişimini 4 evrede inceler, bunlar; Duyusal-motor dönem, İşlem öncesi dönem, Somut işlemler dönemi ve Soyut işlemler dönemidir.

2.1.1.1. Duyusal Motor Dönem (0-2 Yaş): Bu dönem adını bebeğin sahip olduğu duyu organlarından kol ve bacaklarını, başını hareket ettirmesinden alır. Bebek bu dönemde kendini dış dünyadan ayrı bir varlık olarak algılayamaz bu nedenle kendi dışındaki nesnelere deviniminden habersizdir (Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Refleksif dönemden amaçlı davranışa geçer. Tüm çocuklar doğuştan refleksif davranışlara sahiptir. Dönem ilerledikçe amaçlı davranış göstermeye başlarlar. Çevresindeki insanlara, olaylara görsel açıdan büyük ilgi duyar.

Yeni gördüğü bir nesneye, uzun uzun dikkatle bakar, inceler. Kendisine uzatılan nesneyi uzanarak alır ve bir elinden diğerine geçirir, altını üstüne çevirir, canlı bir dikkatle uğraşır. Küçük objeleri işaret parmağıyla iter ya da gösterir. Başparmağı ve işaret parmağını kullanarak küçük nesnelere eline alabilir. Oyuncaklarını elinden bırakmak istediğinde, yerine koymayı başaramasa da yere bırakabilir. İstemeden düşürdüğünde ise doğru yöne bakar ve arar (Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Duyu-motor dönemi altı alt aşamaya ayrılmıştır. Bu alt aşamalar duyu-motor organizasyonlarındaki niteliksel değişiklikleri ifade eder. Bu alt aşamalar; Refleksler aşaması, İlk alışkanlıklar ve birinci döngüsel tepkiler aşaması, İkinci döngüsel tepkiler aşaması, İkinci döngüsel tepkilerin koordinasyonu ve amaca yönelik davranışlar aşaması, Yenilik ve merak aşaması, Zihinsel kombinasyonlar ve problem çözme aşamasıdır (Bayhan ve Artan, 2007).

2.1.1.2. İşlem Öncesi Dönem(2-7 yaş): İşlemler, çocuğun fiziksel olarak yapmadan önce zihnen, akıl yoluyla kabul ettiği faaliyetler bütünüdür içselleştirilmesidir. Aynı zamanda mantık ilkelerini ve kesin kuralları üst derecede kendine uydurma ve organize etmedir (Bayhan ve Artan, 2007). İşlem öncesi dönemde, çocuklar, "ben" merkezlidirler. Henüz kendilerinin algıları dışında bir bakış açısı olduğunu anlayamazlar. Çocuk kendisini evrenin merkezinde görür. O olduğu için diğerleri de vardır. Onun istediği doğru olan şeydir (Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Piaget işlem öncesi dönemi ikiye ayırır bunlar; Sembolik yada kavramsal

öncesi dönem ve sezgisel dönemdir. Bu dönemin sonunda bebek, motor ve duygusal etkinliklerinin koordinasyonunu geliştirir, karmaşık olmayan zihinsel işlemlere ve konuşma ve sembolik düşünce başlar (Selçuk, 1996; 70-71).

2.1.1.2.1. Sembolik dönem ya da kavramsal öncesi dönem: 2-4 yaşları arasını kapsamaktadır. Bu dönemde Dil hızlı gelişir ancak geliştirdikleri kavramlar ve kullandıkları sembollerin anlamları, kendilerine özgüdür, çoğu zaman gerçek değildir. Çocuk, gözünün önünde bulunmayan ya da hiç mevcut olmayan nesne, olay, kişi, varlığı temsil eden semboller geliştirir (Selçuk, 1996; 72).

Bu yaştaki çocuğun temel özellikleri şunlardır:

• Ben merkezlidir. Bu, bütün yaşam alanına yansır. Oyunlarda, bütün oyuncakların istediği her an elinin altında olmasını, istediğinde verilmesini ister.

• Dili hızla gelişmeye devam etmekle birlikte, henüz tam olarak, duygu ve düşüncelerini ifade edecek, bilişsel ve fiziksel olgunlaşma gerçekleşmemiştir.

• Birden fazla boyutu olan ilişkileri anlamlandıramazlar. Ayşe, Fatma'dan uzun, Fatma da Şenay'dan uzun. En uzun boylu kim sorusuna cevap veremez. Ama bu ilişkiyi sembolleştirip, kâğıda çizdiğinizde, bu ilişkiyi doğru anlamlandırdığı görülebilir.

• Sınıflama yapamaz. İlk öğrendiği hayvan dört ayaklı bir köpek ise, bundan sonra gördüğü, bütün dört ayaklılara köpek diyecektir.

• 3 yaş civarında akranları ile birlikte oyun oynayacak bir sosyalleşme içine girer. Bu andan itibaren, ben merkezliliğinin düzeyinde giderek azalma olur. Ama sosyal ben'in tam olarak gelişimi bir sonraki dönem olan sezgisel dönemde başlar.

• 2-4 yaşlarında çocuk, gözünün önünde bulunmayan ya da hiç var olmayan nesne, olay, kişi ve varlıkları temsil eden semboller geliştirmeye başlar. Örneğin; bir çubuğu at, cetveli tabanca gibi kullanabilir. Bu yaşta sembolik oyun sıkça görülür. Sembolik oyunlar aracılığıyla çocuklar, çatışmalarını ortaya koyabilir ve dengelerini sağlayabilirler. Çocuklar büyüdükçe sembolik oyunları anlaşılabilir hale gelebilir. Çocuklar, sembolik oyunlarda yetişkinleri ya da çevrelerindeki olayları, varlıkları taklit ettikleri gibi, oyunu tamamen kendilerine özgü sembollerle de oynayabilirler (Yapıcı ve Yapıcı, 2006).

2.1.1.2.2. Sezgisel dönem (4-7 yaş): Bu dönemde çocuk olayları yalnızca geçirdiği yaşantılara bağlı olarak tek yönlü düşünebilmeye başlamıştır. Çocuk bu dönemde hızla eksik gruplama yapma durumundan yeterli bir sınıflama yeteneğine doğru ilerler. Toplama yapabilir hale gelir. Buna ek olarak, büyük gruplar içinde alt bölmeler ve gruplamalar yapabilir. İkisini birden, büyük grup ve içinde küçük grup yapması istenir ise yapamaz. Bu onun bütünün bilgisi ve alt parçalarının bilgisini aynı anda zihninde tutamadığı anlamına gelir. İfade edilen bu yetersizliğin matematik öğretimi için çok önemli olduğu açıkça görülmektedir

(Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Çocuklar bu dönemde, nesnenin dikkat çekici özelliklerine odaklanmakta diğer özelliklerini gözden kaçırmaktadırlar. Çocuklar, görüntü değişse de gerçeğin aynı kalacağını anlayamazlar. Korunum kazanılmamasında bu özellikleri etkili olmaktadır (Selçuk, 2007; 81).

2.1.1.3. Somut İşlemler Dönemi (7-11 yaş): Çocuklar sayı kavramlarını, ilişkileri, süreçleri ve benzerlerini geliştirir. Zihinsel olarak problemleri düşünme yeteneğini geliştirir, ama soyut değil her zaman somut objeler ifadesinde düşünürler. Onlar büyük ölçüde kuralları anlama yeteneğini geliştirirler (Selçuk, 2007; 82). Bu dönemde çocukların karşılaştıkları problemlerin çözülmesi somut nesnelere ve problemleri somutlaştırarak daha olanaklı hale gelir. Çocuk bütünü, parçalarının birbirinin yerine geçişini ve birbirine nasıl uyduğunu görebilir. Aynı zamanda o miktarların biçimleri değiştiği halde nasıl aynı kaldıklarını görebilir. Örneğin, yığın halinde bir çamurun ip gibi yuvarlandığında da miktarında değişiklik olmadığını bilir (Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Çocuklar bu dönemde düşüncelerinde daha esnek ve düşünce süreçlerinde daha mantıklıdırlar. Somut işlemleri kullanabilen çocuk, çarpmanın bölmeyle ilgili olduğunu, çıkarmanın toplamanın tersi olduğunu ve eşitlik gibi birbirleriyle ilgili olan kavramları bilmektedir (Bayhan ve Artan, 2007).

2.1.1.4. Soyut İşlemler Dönemi (12 yaş ve üzeri): Çocuk bu dönemde özellikle ergenlik dönemini olduğu için Kendi düşüncelerinin ve söylediklerinin en doğru olduğunu, herkesin kendisiyle uğraştığını ve onu takip ettiğini, kimseye yaranamadığını düşünür. Bu dönem, çocuğun yetişkin gibi problem çözdüğü ya da yeni karşılaşılan durumlarda yetişkine eş değer kararlar aldığı anlamına gelmez. Bu, tam olarak, onun yetişkine benzer bir düşünme sürecine girdiğini ifade eder (Ceyhan, 2002).

Ergen, soyut olan hakkında düşünme ve somut dokunulabilir olmayan soyutlamaları kullanarak işlemleri uygulama gücünü geliştirir. Soyutlamalarla ilgili olan bu yetenek, bireye kendi dünyasını kurması için yeni güçlü malzemeler verir. O içinde bulunduğu zamanın ötesinde, gerçek dünyanın ötesinde düşünebilir. Ergen artık gerçek nesnelere uyan sembollerle kendi kendini sınırlamaz. Sevgi, nefret, inanç, olumsuz sayılar, güçler, hız, zaman ve atomik konuşmalar gibi kavramları etkili bir şekilde kullanabilir. Başka bir deyişle, düşünceler hakkında düşünür. Ortalama, 15 yaş civarında birey entelektüel olgunluğa erişir. Zihinsel faaliyetleri gelişmenin en üst noktasına ulaşır (Yapıcı Yapıcı, 2006).

2.1.2. Lev Semonovich Vygotsky

Rus psikoloğu Lev Vygotsky, Piaget ile aynı dönemde yaşamıştır. Vygotsky çocuğun sosyal çevresinin bilişsel gelişmesinde önemli bir rolü olduğunu

belirtmiş, sosyal çevrenin zenginliğinin bilişsel gelişime olumlu katkıda bulunacağını ifade etmiştir. Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramının temel kavramı, "çocuğun bağımsız problem çözme olarak belirlenen gerçek gelişim düzeyi" ile "yetişkin rehberliğinde ya da daha yetenekli akranlarla işbirliği yaparak problem çözme olarak belirlenen gizil gelişim düzeyi" arasındaki fark olarak tanımladığı 'yakınsak gelişim alanı' (zone of proximal development) dır" (Nicolopoulou, 2004).

Vygotsky, çocuğun bilişsel gelişimini etkilemede yetişkin rolünün çok önemli olduğunu vurgular. Ona göre, çocuklar yetişkinlerle ya da diğer çocuklarla işbirliği içinde birlikte çalıştıklarında bilişsel gelişimleri beslenir. Bilişsel gelişim, başkaları tarafından düzenlenen davranışlardan, bireyin kendi kendine düzenlediği davranışlara doğru bir ilerleme gösterir (Bayhan ve Artan, 2007). Vygotsky'e göre 2 yaşına kadar çocuğun bilişsel gelişiminde "doğal çizgi" hâkimdir, ama daha sonra doğal çizgi yerini "kültürel çizgi"ye bırakır. Çocuk zihni sadece kendi keşiflerinin sonucu değildir, çevreden edindiği bilgi ve kavramsal âletler zihinsel gelişmesine büyük kolaylıklar sağlar (Ergün ve Ersüer, 2006).

Vygotsky ye göre yetişkinin çocuğun bilgiyi içselleştirmesine bilgiyi kazanmasına yardım edebilmesi için iki noktayı belirlemesi gerekir. Bunlardan birisi, çocuğun herhangi bir yetişkinin yardımı olmadan, bağımsız olarak kendi kendine sağlayabileceği gelişim düzeyini belirlemektir. İkincisi ise, bir yetişkinin rehberliğinde çalıştığında gösterebileceği potansiyel gelişim düzeyini belirlemektir (Bayhan ve Artan, 2007). Vygotsky'e göre çocuk tek başına öğrenebileceğinden daha fazlasını yakınsak gelişim alanıyla ortaklık yaparak işbirlikçi öğrenme yoluyla etkili öğrenebilir, buna göre bir konuyu öğrenmede sorun yaşayan Örn. çarpım tablosu, yanına bu konuyu iyi bilen bir çocuğu bırakarak birlikte(işbirlikçi) çalışmaları sağlanırsa öğrenme daha güçlü olur (Oktay, 2002)

Vygotsky'e göre bilişsel gelişime etkisi olan faktörler şu şekilde ifade edilebilir.

- Bilişsel gelişimde kültürün ve sosyal çevrenin önemi.
- Çocuk-yetişkin ilişkileri.
- Çocukların birbirleriyle işbirliği.
- Dil öğrenme.
- Öğretmenlerin çocuk gelişimine etkisi.
- Nesne, materyal ve olaylara somut yaşantılar.

Vygotsky'nin kuramlarından türemiş bir diğer anahtar fikir de scaffolding (yapı iskelesi) dir. Scaffolding, öğrenmenin erken dönem aşamalarında çocukları büyük ölçüde destekleyerek, ileride bu desteği azaltmak ve gücü yeter yetmez çocuğun sorumluluk almasını sağlamak anlamına gelir. Anneler genellikle bir işi

öğretirken scaffolding yöntemini kullanırlar. Scaffolding yetişkinin yönlendirmelerle çocuğa yakın gelişim alanına yardım etmesini sağlayan bir taktiktir. Scaffolding'de sadece işi basitleştirmekle kalınmaz, öğretmenin kademeli müdahalesi yardımıyla öğrenenin rolünü de basitleştirir (Arı, 2006).

2.1.3. Jerome Bruner

Jerome Bruner Piaget'ten sonra bilişsel gelişim kavramını evrensel bir anlayışla incelemiştir. Bruner'e göre bilişsel gelişim, yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Gelişim: eylemsel (enactive), imgesel (imaginative) ve sembolik (symbolic) olarak adlandırılan belli başlı üç gelişim aşamasından oluşur (Senemoğlu, 2007). Bruner de Piaget gibi öğrenmeyi aktif bir süreç olarak görmekte ve öğretimin öğrencilerin aktif katılımı ile gerçekleştirilmesini önermektedir.

Bruner Bilişsel gelişimini fonksiyonlarını işlevlerini incelemiştir; bilişsel gelişimin duyu organlarından giderek bağımsız hale geldiğini belirtmiştir. Bu süreçte sembollerin ve dilin önemi vurgulamıştır. Bruner'a göre dil bilişsel gelişimin anahtarıdır. Dile çok önem vermiştir (Senemoğlu, 2007). Ona göre bilişsel gelişim için sistemli bir öğretici-öğrenici etkileşimi gereklidir.

Bruner'e göre baba, anne, öğretmen ve toplumun diğer üyeleri çocuğa bilgiyi öğretmelidir. Sadece bir kültür içine doğmak, tam bir bilişsel gelişim için yeterli değildir. Öğreticiler, kültürü yorumlayarak çocukla paylaşmalıdır. Bu nokta, Vygotsky'nin kuramında da önem taşımaktadır. Bruner'e göre öğrencinin öğrenmeye aktif katılımı ancak buluş yoluyla öğretim ile mümkündür. Buluş ya da keşfetme yaklaşımı belli bir problemle ilgili verileri toplayıp, analiz ederek soyutlamalara ulaşmayı sağlayan, öğretimde öğrenci aktifliğine dayalı, güdüleyici bir öğretim yaklaşımıdır. Bruner'e göre öğretmenin rolü paketlenmiş bilgiyi öğrenciye sunmaktan çok, öğrencinin kendi kendine öğrenebileceği ortamı oluşturmaktır (Özmen, 2008). Bruner bilişsel gelişim dönemlerini 3 bölüme ayırmıştır bunlar;

2.1.3.1. Eylemsel Dönem (0-3 Yaş): Bilişsel gelişimde ilk aşama eylemsel dönemdir. Çocuk, bu dönemde çevreyi eylemlerle anlar; nesnelere doğrudan ilişki kurar ve nesnelere anlamı çocukların onlarla ne yaptığını bağlıdır, çevresindeki nesnelere ilgili yaşantıyı onlara dokunarak, vurarak, ısırarak, hareket ettirerek kazanır. Onlar için nesnelere bazı eylemler yaptıkları şeylerdir. Örneğin; kaşık, yemek yediği; bisiklet, bindiği birer nesnedir. Çocuk yaparak ve deneyerek öğrendiği için bu evreye eylemlerle temsil evresi de denilebilir (Aydın, 1999). Çocuk bu dönemde çevreyi eylemlerle anlar, çevredeki nesnelere onlara dokunarak, vurarak, ısırarak, hareket ettirerek tanır. Psiko-motor eylemler

aracılığıyla öğrenir. Çocuklar yaparak öğrenir, bilgi eylemlerle temsil edilir. Dış fırçalamayı, bisiklete binmeyi, kaşıkla yemek yemeyi öğrenmesi gibi. Bu dönemde sembollerin ve imgelerin önemi yoktur (Senemoğlu, 2007).

2.1.3.2. İmgesel Dönem: Bilişsel gelişimin ikinci düzeyi, imgesel dönemdir. Bu dönemde bilgi, imgelerle taşınmaktadır. Görsel bellek gelişmiştir. Ancak, çocuğun kararları dile değil, duyu organları yoluyla edindiği duyuusal etkilere dayalıdır. Çocuklar, algılarının tutsağıdır. Herhangi bir nesneyi, olayı, durumu nasıl algıarlarsa zihinlerinde o şekilde canlandırırlar. Bu evrede çocuklar kendi algısal dünyalarının tutsağıdır (Ayдын, 1999).

Çocuk Bilgileri imgelerle elde eder ve görsel bellek gelişmiştir. Bu dönemde çocukta algı önemlidir. Çocuk bir olayı, nesneyi nasıl algıarsa zihninde o şekilde canlandırır. Çocuklar bu dönemde herhangi bir nesneyi, olayı görmeden de resmedebilirler. Örneğin; Çocuk, oturma odasını çizebilir; bir ev resmini görmeden de ev çizebilir. Bu dönem Piaget'nin işlem öncesi dönemine karşılık gelmektedir. Gardner, bilginin imgelerle temsil edilmesine "görsel-uzaysal zekâ" adını vermektedir (Senemoğlu, 2007).

2.1.3.3. Sembolik Dönem: Bilişsel gelişimin düzeyi sembolik dönemdir. Çocuk artık bu dönemde etkinlik ya da açıklayan sembolleri kullanır. (Senemoğlu, 2007). Çocuk herhangi bir olayın anlamını açıklayan sembolleri kullanabilir. Çocuk yaptıklarını (etkinliklerini) ve anladıklarını sembollerle açıklar. Dil, mantık, matematik, müzik alanlarının sembollerini kullanır. Benzer nitelik ve özellik gösteren obje ve nesnelerin sembolik (dil) karşılığını kullanır Bu evre, Piaget'in soyut işlemler evresinin karşılığıdır.

2.1.4. Robert Gagne

Robert Gagne 1960'lı yıllarda yeni davranışçı akımın temsilcilerinden biri olarak kabul edilmekle birlikte, sonraki yıllarda bilgiyi işleme kuramcılarının öncülerinden biri olmuş, davranışçı yaklaşımın ilkeleri ile bilgi işlem süreci yaklaşımının ilkelerini birleştirmiştir. Gagne öğrenmeyi hem ürün hem de süreç olarak ele almıştır. Gagne'ye göre öğrenme, gözlenebilir davranışlardan dolayı olarak anlaşılır ve öğrenme beyinde gerçekleşir (Özmen, 2008). Öğretim basitten karmaşığa doğru aşamalı bir sırada yapılmalıdır. Burada önemli olan öğretim sonunda ulaşılması gereken hedefi belirlemek ve öğretim etkinliklerini ona göre düzenlemektir. Bu görüşe göre en sonunda ulaşılması istenen amacı en başa ve ona ulaşmak için diğer alt amaçları hiyerarşik bir şekilde basitten karmaşığa doğru sıralamak en önemli noktadır. Gagne'ye göre öğrenme birbiriyle ilişkili sekiz kategoriden oluşan bir süreçtir. Bu süreçte en basit öğrenme olan işaretlerle öğrenme

hiyerarşinin en başında, en karmaşık öğrenme çeşidi olan problem çözme ise hiyerarşinin en sonunda yer alır. Bu sekiz kategori;

1. İşaretle öğrenme (signal learning)
 2. Uyarım-tepki ile öğrenme (stimulus-response learning)
 3. Zincirleme öğrenme (chaining)
 4. Sözel öğrenme (verbal learning)
 5. Ayırt ederek öğrenme (discrimination learning)
 6. Kavram öğrenme (concept learning)
 7. Kural (ilke) öğrenme (rule learning)
 8. Problem çözme (problem solving)
- olarak belirtilmektedir (Özmen, 2008).

Gagne'ye göre bilişsel gelişim süreci;

• Organizma yaratılıştan öğrenmeye hazırdır, öğrenme doğumla bireye verilen doğal bir yetenektir birey bilgiyi işleyerek öğrenir.

• Zihinde öğrenme sürecinin oluşumundan sorumlu özel alanlar bulunur ve bu alanlar da bilgi işlenerek zihne kaydedilir.

• Organizma deneyimler geçirerek ve problem çözerek aktif bir şekilde öğrenir, zihnin doğal öğrenme işlemleri harekete geçirilerek bilişsel gelişim sağlanır (Karataş, 2008).

Bilişsel gelişimin en önemli süreçlerinden biri de dil gelişimidir. Bilişsel gelişimin devam ettiği dönemlerde çıkardığı seslerin onu bir sonuca götürdüğünü gören çocuk, bu sesleri tekrar ederek çevresindekilerin de bu sesleri pekiştirmesiyle uyarıcı tepki eşlemesi kurarak dili öğrenmeye başlamaktadır. Dil gelişimi bilişsel gelişimin devam ettiği dönem içerisinde gerçekleşir (Bacanlı, 2002; Senemoğlu, 2002). Dil aynı zamanda düşünme, bellek, muhakeme, problem çözme ve planlama gibi süreçleri kapsayarak bilişsel gelişim dönemi içerisinde gerçekleşmektedir.

3. DİL GELİŞİMİ

İnsanoğlunun en önemli yeteneği konuşabilmesidir. Dil insanların birbirleriyle iletişim kurabilmeleri için en önemli araçtır. Dil, insan ve toplumdan ayrı düşünülemez, bilim, sanat, teknik, kültür gibi bütün alanlarla ilgisi bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur (Aksan, 1998). Dil, insanın dünyadaki değerini belirleyen ve diğer canlılardan ayrılmasını sağlayan en önemli olgudur. Konuşma yeteneği, yani dil, insanın en önemli niteliklerinin başında gelir. İnsanın duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün ayrıntılarıyla açığa vurmasını, yaşamını sürdürmesini mümkün kılar. Konuşan bir varlık durumundaki çocuğun dili ile baştan sahip olduğu bu dil kapasitesi, dillerin

doğuşunda ve dil temellerinin incelenmesinde en önde gelen dil belirleyicilerindendir. Çocuk dili üzerindeki incelemeler dilin doğuşu hakkında daha net bilgiler vermektedir (Aksan, 1998).

Dil işaretlerden kuruludur ve bu işaretler yardımıyla birey karşısındaki bireye bilgi iletmektedir. İşaretlerle yapılan bu iletide üç işlev bulunmaktadır.

a.Anlatım İşlevi: Bireyin vermek istediği bilginin anlatılması

b.Etki İşlevi: birey tarafından verilmeye çalışılan bilgiden alıcının etkilenmesi ya da iletilen işaretlerin alıcıda belli bir etki uyandırması.

c.Açıklama İşlevi: İşaretlerin her iki taraf içinde ortak bir kavram belirlemesi (Başal, 2004).

Çocuk doğumdan sonraki dönemde öncelikle homurtu ve esneme şeklinde sesler çıkarır. Bu sesler çocuğun ileriki yaşlarda tabiat taklidi gibi etkinlikler haricinde kullanmayacağı seslerdir. Çocuğun gelişimi devam ettikçe hırıltı ve homurtu şeklinde çıkan sesler zamanla anlamlaşmaya başlar. Düşüncenin gelişimi dil tarafından belirlenir. Gereksinimlerini ve isteklerini yalnızca ağlayarak anlatmaya çalışan bir bebeğin; rüyalarını anlatan, şaka yapan ve sürekli soru soran bir çocuğa dönüşmesi mükemmel bir süreçtir (Başal, 2004). Her düşünce bir genellemedir ve genellemeler kavramları ve sözcükleri ortaya çıkarır. Sözcükler, nesnelere ve kavramlarla sesler arasında kurulan bağlantılardır. Sözcükler kavramların ve nesnelere sembolüdür. Dil, sözcük ve kavramlar düşüncenin biçimsel görünüşüdür, dış giysisidir. Kavram oluşturma çocuklukta başlar, ama entelektüel oluşumlar ergenlikte ortaya çıkarlar. Bilimsel kavramlar okulda öğretilir (Ergün ve Ersüer, 2006).

Çocuk anlamlı kelimeleri duyarak telaffuz etmeye başlar. Yapılan araştırmalar çocuğun sesleri daha anne karnındayken duyduğunu ortaya koymuştur (Kayaalp, 1998). Çocuk, hangi milletin sınırları içerisinde doğmuşsa o milletin veya topluluğun ses yapısını ve ses özelliklerini kullanır. Bu durum ilk çocukluk devresinin bitimine kadar devam eder ve ondan sonra başka milletlere ve topluluklara ait sesleri çıkarması çok zorlaşır. Bu yüzden yabancı dilleri belli bir yaş (çocukluk devresi)'tan sonra doğru telâffuzuyla birlikte öğrenmek çok zordur (Çiçek, 2002). Erken çocukluk döneminin dilin kazanılmasında önemli olduğu ve herhangi bir nedenle dil gelişiminde geri kalınmasının tüm yaşamı etkileyebileceği dilbilimciler tarafından vurgulanmaktadır. Ayrıca çocukların zihin ve dil gelişiminden uzak olarak hazırlanmış okul öncesi eğitim programlarının, bu alandaki katkılarının da sanıldığı kadar gerçekleşmeyeceği düşünülmektedir (Aydoğan ve Koçak, 2003).

Çocukta dil gelişim evreleri şu şekilde oluşur.

1-2 Ay	Annenin ve insan sesine tepki verir. Herhangi bir istek ya da problemi olduğunda bunu ağlayarak belirtir ve değişik sesleri ayırt etmeye başlar.
İlk dört ay	Farklı sesleri ayırt edebilir.
4-8 Ay	Seslere karşı tepki verir. Başkalarının konuşmalarına hırıltı ile cevap verir. Farklı ses tonlarını algılar ve bununla birlikte duyduğu sesleri taklit etmeye başlar
Dokuzuncu aya kadar	Ağlar, gülümser, ünlü sesleri çıkarır. Elini uzatır; verme, işaret etme, gösterme hareketleri yapar.
9-12 Ay	Yetişkinlere benzer ses tonu çıkarmaya başlar, kelime hazinesi duyduklarına paralel olarak gelişir 12 aylık bebek 5-10 kelime hafızası olur ve ilerleyen ilk altı ayda bu iki katına çıkar.
1-2 Yaş	Bir iki sözcüklü cümleler kurar. Olumsuz cümleler ve soru cümleleri oluşturur
2-3 Yaş	Bu dönem çocuğun kelime hazinesinin hızla arttığı dönemdir. Çocuk üç-dört kelimelik cümleler kurar ve iki yaşında yaklaşık 250 kelime hazinesine sahip olur ve bu üçüncü yaşta 1000 kelimeye kadar çıkabilir
3-5 Yaş	Soru sorulduğunda gerekli cevabı verir. Konuşurken konuları değiştirebilir. Kendi kendine soru-cevap diyalogları oluşturur. Sorunları çözebilmek yada istediği cevaplara ulaşabilmek için kendi kendine konuşabilir. Bir fikri bir cümleye indirebilir ve “Neden” ve “Niçin” soruları sorabilir.
5-6 Yaş	Dili kullanmada pek fazla sorunu kalmamıştır. Edilgen yapı cümleler kurabilir. “Çünkü”, “Bu nedenle”, “Sonra”, “Ama”, “Sadece”, “Hala”, “Henüz”, “Çoktan” gibi sözcükler kullanarak duygu ve düşüncelerini ifade edebilir

(Aşıcı, 2004; Kolb ve Fantie, 2008).

Çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Çocuğun dil gelişimi mensup olduğu ailenin dili ile aynıdır. Ailenin dil kurallarını benimser. Bu yüzden anne ve babalar çocukları ile bebek gibi konuşmamalıdır. Çocukları ile ve evde konuşurken dil kurallarına uygun olarak konuşmalıdırlar.

- Çocuk çevreyi taklit ederek büyür. Çocuk doğru kelime ve cümleler kurduğunda ödüllendirilmelidir.

- Anne ve çocuk iletişimi arttırılmalıdır. Sohbet edilmesi hem dil gelişimini hem de çocuğun topluma hazırlıklı olmasını sağlar.

• Çocuk çevre ile ne kadar erken iletişime girerse dil gelişimi o kadar fazla olur. Yani çocuğunuzu anaokulu, kreş gibi sosyal topluma erken çıkarmanız dil gelişimini olumlu etkiler.

• Anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuğun dil gelişimi ve sosyal toplumu artacaktır. Bu da çocuğun kaliteli yaşamasını ve başarılı olmasını sağlayacaktır.

• Çocuğun yaşlıları ile eğitim ve oyun gruplara girmesi, gezip görmesi ve düşüncesini söylemesi gibi fırsatlar çocuğun erken ve düzgün dil gelişimini sağlayacaktır.

• Dil gelişiminin çocuğa doğduğu andan itibaren bilinçli olarak verilmesinin gelecekte dil gelişimini arttıracaktır.

• Oyun, çocuğun fiziksel, zihinsel, dil ve sosyal kapasitesinin gelişmesine fırsat verir.

• İşitme engeli olan çocuklarda dil gelişimi çok geç tamamlanır.

• Evde yabancı bir dilin konuşulması, konuşulan dilin kalitesiz oluşu konuşmayı kazanma ve pekiştirme döneminde çocukla ilgilenen birisinin olmaması çocuğun dil gelişimini geciktirir.

• Az konuşulan evde, kitap okunmayan evde çocuk dil gelişimini sağlıklı tamamlayamaz (Sürmen, 2008).

Çocuk, çevreyle iletişim sonucu ister bilişsel süreçler, ister taklit, isterse model alma gibi yollarla dil kazanımını elde eder. Dil gelişiminin nasıl ortaya çıktığına ilişkin farklı görüşler aşağıda yer almaktadır (Dağabakan, 2008).

3.1. Davranışçı Yaklaşım

Davranışsal yaklaşım, bireyin gözlenebilen ve dolayısıyla, ölçülebilen davranışlarını incelemeyi psikolojinin tek bilimsel yöntemi olarak savunur. Bebekler, kendilerini istedikleri sonuca götüren sesleri tekrar ederek dili öğrenmektedirler ve dil gelişimi "Taklit" yolu ile olmaktadır. Pekiştirilen sesler öğrenilir, pekiştirilmeyen sesler ise söner. Çocuğun birlikte uzun zamanlar geçirdiği ailesi veya diğer kişilerin vermiş oldukları tepkiler çocuk tarafından zamanla dile dönüştürülür. Ödül ve ceza gibi pekiştirenler yoluyla bu gelişim sürdürülür. Sonuçta konuşma şekillenir. Pekiştirilmenin yanı sıra, bebeklerin sıklıkla duydukları sesleri taklit etmeleri de dilin kazanılmasında önemli yer almaktadır (Dağabakan, 2008).

Davranışçılar, doğrudan gözlenemeyen ve ölçülemeyen zihinsel süreçlerle, bilinç, bilinçsiz davranışlar ve duyguların gelişimi gibi içsel süreçlerin gelişimi ile ilgilenmemişler; bunun yerine konuşma, saldırganlık ve motor tepkiler gibi açıkça gözleyebildikleri davranışlar üzerinde çalışmışlardır (Ceyhan, 2002).

3.2. Sosyal Etkileşim Kuramı

Bebek için anne-babanın model olması, çocuğun onları taklit etmesi ve Anne-Baba'nın yönlendirmesi ile olur. Çocuk sosyalleşme sürecinde, Modelleri taklit eder, dil faaliyetlerini doğrudan taklit etme yoluna gider. Dilin öğrenilmesinde sosyal ve kültürel ortamların etkisi oldukça fazladır (Dağabakan, 2008).

3.3. Biyolojik (Psiko-Linguistik) Yaklaşım

Dil gelişimini biyolojik ve psikolojik temellere göre inceleyen bu yaklaşımın öncüleri: Chomsky, McNeill ve Lenneberg'dir. Dil gelişimi ile ilgili olarak Chomsky'nin kuramı oldukça önemlidir. Chomsky'e göre dil çocukla beraber doğar, yani çocuk; dili doğuştan getirmektedir. Hatta o daha da ileri giderek, çocuğun doğuştan itibaren tüm dilleri konuşma kapasitesine sahip olduğunu, fakat anne ve babasının ana dili öğrenmesi hususunda çocuğu zorladıklarını, bu çabaların da çocuğu kendi ana dilini öğrenmeye yönelttiğini ifade etmiştir (Bacanlı, 2002).

Dil gelişimi konusunda araştırmalarıyla bilinen Vygotsky, dilin düşünce ile paralel geliştiğini vurgulamaktadır. Bilişsel gelişimin farklı olduğu düşüncesine katılmayan Vygotsky, dil eğitimi ve öğreniminin kişinin zihinsel düşünme yeteneğine etki ettiğini belirtmektedir. Vygotsky'e göre, sözcük nesnenin yapısına gitmekte ve böylece fonksiyonel bir anlam kazanmaktadır. Vygotsky, aynı zamanda çocuğun içinde bulunduğu dil ortamının düşünme düzeyine etki ettiğini söylemektedir. Bu nedenle, sözel düşünmenin, çocuğun geçirmiş olduğu, gelişmemiş, benmerkezci, kısmi, ilkel dil aşamalarını inceleyerek anlaşılacağı vurgulanır (Dağabakan, 2008).

3.4. Dil gelişimi aşamaları

Çocukta dil gelişim aşamaları şu şekilde ifade edilebilir.

3.4.1. Agulama-babıldama dönemi (0-6 Ay): Çocuğun dil etkinlikleri ile ilk karşılaştığı dönemdir. İlk bir ay sadece ağlarlar ve bebek çeşitli sesler çıkarır. Ağlama yenidoğanın çıkardığı ilk sestir. Çocuk sesleri bilinçsizce çıkarır, bu tamamen yaradılıştan gelen bir reflekstir. Çevresi ile sosyal iletişimini ağlayarak kurar. Babıldama çocuğun bir ünlü ile bir ünsüzden oluşan heceleri seslendirebildiği evredir. Bu evrede bebekler birçok ses çıkartmakta ve anne-babanın tepkisine göre onları tekrar etmektedir. Babıldamanın çoğu anlamsızdır. Hatta Chomsky'ye göre bu dönemdeki bebekler dünya dillerindeki tüm sesleri çıkarmaktadır (Tümkiye, 2008: 37)

3.4.2. Heceleme-çağıldama Dönemi (6-12 Aylar): Bu dönemde çocuklar duydukları sesleri kendi kendilerine tekrarlarlar. Çocuğun konuşma organları bir önceki döneme göre daha da olgunlaşmıştır. Çocuk konuşma etkinliklerinde önce heceleri çıkarmaya başlar. Bu dönemin sonuna kadar çocuk artık annesinin sesini tanımaya başlamıştır. Bu aşamadan sonra bebekler artık anlamları araştırmaya ve kendi dillerini öğrenmeye hazırdırlar (Bayhan ve Artan, 2007: 131)

3.4.3. Tek sözcük Dönemi (12-18 Aylar): Bu dönem çocuğun gerçek anlamda konuşmaya başladığı dönemdir. Çocuk için konuşma etkinliği için oldukça kritik bir dönemdir. Tek sözcükle çok şeyler anlatılmaya çalışılır. Çocuklar ilk başlarda çıkardıkları tek sözcükler çok anlamlıdır ve bir sözcükle herşeyi anlatmaya çalışırlar. Çocuklar özel sesleri tek bir sözcükle kullanarak anlamlı üniteler oluşturacak biçimde birleştirirler. Bunlara morgem denir. Morgemlerin büyük bir kısmı günlük konuşmalarda kullanılan kelimelerdir. Bir yaşlarındaki çocuğun çoğu, bir ile üç arasında sözcük kullanarak anlaşılabilir bir biçimde konuşurlar (Tümekaya, 2008: 37)

3.4.4. Telegrafik Konuşma Dönemi-iki kelimenin birleştirilmesi (18-24 Aylar): 18 aydan küçük çocuklar, sözcük dağarcığına ayda 1-3 yeni sözcük eklerler. 18 ile 24 aylar arasında ise sözcük dağarcığında genellikle bir patlama meydana gelir. Bu süreçte dağarcığa haftada 10-20 arasında yeni sözcük eklenir (Bayhan ve Artan, 2007: 136). 18 aylık çocuk yaklaşık 50 kelime konuşur ve 2 yaşına geldiğinde bu sayı 200'e kadar çıkabilir. Bu dönemde çocuklar iki kelimele cümleler kurmaya başlarlar. Çocuklar kavramları ifade etmenin ve dilin diğerleriyle iletişim kurmadaki rolünün önemini kavradıkları söylenebilir. İki kelimele sözcüklerle anlamı birleştirmek için jestlere, ses tonuna ve bağlama dikkat vermektedir. Bu dönemde çocuklar telgrafik konuşma biçimini kullanmaktadırlar. Çocukların bağlaç yada ekler kullanmadan iki yada daha fazla kelimeyi bir araya getirerek anlamlı bir mesaj oluşturmasıyla gerçekleşen konuşmaya telgrafik konuşma denilmektedir (Kürkçüoğlu,2010: 160).

3.4.5. İlk Gramer Süreci (24-60 Aylar): Bu dönemde çocuk tarafından cümleler ve gramer kuralları hızla öğrenilmeye başlanır. Çocuğun Kelime hazinesi genişlemeye devam eder. Kurallı ve grameri uygun cümleler gelişir. Bu yaştaki çocuklarda kendi ifadeleriymiş gibi diğerlerinin söylediklerini tekrarlama görülmektedir. 3 yaş civarındaki çocukların sözcük dağarcığı yaklaşık 1000 kelimeye ulaşmaktadır ve temel dilbilgisi kurallarını öğrenmektedirler. Çocuklar üç yada daha fazla kelimelerden oluşan cümleler kurabilmektedirler. Çocuklar özne yüklemi kurallarına uygun kullanmaya başlarlar (Kürkçüoğlu,2010: 160). Ancak çocuk konuşması söz dizimi olarak hala yetişkinden farklıdır. 4-5 yaşları arasında cümleler ortalama dört-beş kelimedenden oluşur. Çocuklar cümlelerinde yer

belirten kelimeleri kullanırlar.. 5-6 yaşlarındaki çocuklar, altı-sekiz sözcükten oluşan cümleler kurmaya başladıkları ifade edilebilir (Tümkiye, 2008: 39).

3.5. Dil ve konuşmada gecikme nedenleri

Dil ve konuşma gelişiminde gecikme, değişik bozuklukların bir belirtisi olabileceği gibi, belirlenmesi güç kendi başına bir problem de olabilmektedir. Çocuklarda görülen dil ve konuşma gecikmesinin nedenleri şu şekilde özetlenebilir (Çiyiltepe, 2005).

- Zihinsel engel
 - Duyusal-algısal gelişme bozuklukları
 - İşitme bozuklukları
 - Algılama bozuklukları
 - Beyin travmaları
 - Gelişimsel problemler
 - İşlevsel nedenler
 - Gecikmiş konuşma
 - Özgün dil bozukluğu
 - Otizm
 - İki dillilik psikososyal yoksunluk
 - Seçici konuşmazlık (mutizm)
 - Çevre yetersizliği
 - Kalıtsal/genetik yatkınlık
- olarak ifade edilmektedir.

4. SONUÇ

Çocuk bilişsel gelişim sürecinde çevresini tanıma, anlama ve öğrenme çabasıdır. Bu süreçte çocuğun içinde bulunduğu ortam ne kadar zengin olursa o derece bilişsel gelişiminin hızlandığı söylenebilir. Bu durumda okul öncesi dönem çocuğunun eğitim kurumu yada aile içindeki çevre ya çocuğun çok yönlü gelişimine katkı sağlayacak yada gelişimini sınırlandıracaktır. Bu nedenle çocuğun bilişsel gelişimine katkı sağlayacak materyallerle zenginleştirilmiş bir ortam ve dil gelişimine katkı sağlayacak şarkı, türkü, tekerleme, şiir, mani, hikaye gibi etkinlikler olumlu katkı sağlayacağı düşünülebilir. Resimli kitaplar çocuğun resimleri betimlemesi ve kendince tanımlayabilmesi, "Oyuncağını getir" gibi basit yönergeleri anlayabilmesi ve izleyebilmesi de bilişsel gelişimine katkı sağlayabileceği söylenebilir. Sağlıklı bir çocuk içinde bulunduğu eğitim ve aile ortamı ile sosyal çevrenin katkıları ile nitelikli, akademik başarısı yüksek, kendine güveni olan anadilini doğru ve düzgün konuşabilen bir birey olarak toplumdaki yerini alacağı ifade edilebilir.

Çocuğun dil gelişiminin sağlıklı bir şekilde tamamlanması gelecek hayatında daha başarılı olmasını sağladığı ifade edilebilir. Dilin toplumsal hayatta arasında sıkı bir bağ olduğu alan uzmanları tarafından kabul edilen bir görüş olduğu söylenebilir. Çocuğun dil gelişimi sürecinde aileden başlayarak içinde bulunduğu toplumsal yapı, etkileşim içinde olduğu görsel ve işitsel cihazların etkisinin oldukça fazla olduğu belirtilebilir. Bununla birlikte çocuğun dil gelişimi döneminde içinde bulunduğu durum onun olumlu olarak etkilenmesine katkı sağlayabileceği gibi olumsuz etkileri olduğu ifade edilebilir. Çocuğun bu olumsuz ortamdan etkilenmemesi yada olumsuz ortamları ortadan kaldıracak için aileler, öğretmenler olarak yapılması gerekenler olduğu söylenebilir. Öncelikle ailelerin çocuğun bulunduğu ortamda doğru, telaffuzu düzgün, Türkçe dilbilgisi kurallarına uygun olarak konuşması ve çocuğun olumsuz şekilde etkilenebileceği tv, radyo programları gibi görsel işitsel yayınlardan uzak tutması ifade edilebilir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D., (1998). Her yönüyle dil ana çizgileriyle dil bilim, Ankara: TDK Yayınları.
- Aydın, A., (1999). Gelişim ve öğrenme psikolojisi, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aydoğan, Y. Ve Koçak N., (2003). Okul öncesi çocukların dil gelişimlerine etki eden faktörlerin incelenmesi, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/159/aydogan-kocak.htm>, adresinden 02 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Arı, R., (2006). Gelişim ve öğrenme, Testlerle desteklenmiş 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Aşıcı M., (2004). Çocuğum okuryazar oluyor, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bacanlı, H., (2002). Gelişim ve öğrenme. Ankara: Nobel Yayınları.
- Başal, H. A., (2004). Nasıl mutlu bir çocuk yetiştirebilirim, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bayhan, P. ve Artan İ., (2007). Çocuk gelişimi ve eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Ceyhan, E., (2002). Çocuk gelişimi ve psikolojisi, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 66-67.
- Çiçek, A., (2002). 0-6 yaş grubu çocuklarda dil gelişimi, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:4, Cilt:1.
- Çiyiltepe, M. (2005). Dil ve konuşma gelişiminde sorunlara yol açan nedenler, S. S. Topbaş (Ed.), *Dil ve kavram gelişimi içinde*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Dağabakan F. Ö. ve Dağabakan D., (2008). Dil ve çocukta dil gelişim kuramları, http://ooegm.meb.gov.tr/dokuman/cocuklarda_dil_gelisimi.pdf, adresinden 16 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.

- Erden, M., (2005). Gelişim ve öğrenme, Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Erden, M. Akman Y., (1997). Eğitim psikolojisi, Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Ergün, M. ve Özsüer S., (2008). Vygotsky'nin yeniden değerlendirilmesi, <http://www.egitim.aku.edu.tr/vygotsky.pdf>, adresinden 11 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Jersild, A., (1979). Çocuk psikolojisi, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Karataş, S., (2001). Gardner'ın çoklu zeka kuramı, http://www.ankara.edu.tr/faculties/educational/dersler/etke/etke/o_kuramlari/gardner, adresinden 10 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Kayaalp, İ., (1998). Dil ve iletişim, Ankara: TDV Yayınları.
- Kolb B. ve Bryan F., (2008). Development of the child's brain and behavior, <http://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=DDY6wWCa79AC&oi=fnd&pg=PA17&dq=Development+of+the+Child%27s+Brain+and+Behavior&ots=mFjfy2POoC&sig=GENsbaoVjRIsVq5XoROy7ZZDsM#PPA18>, M1, adresinden 21 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Kürkçüoğlu, B. Ü., (2010). 0-6 yaş arası çocukların temel gelişimsel özellikleri: Bilişsel gelişim ve dil gelişimi, İ. H. Diken (Ed.), Erken çocukluk eğitimi içinde, Ankara: Pegem Yayınları.
- Oktay, A., (2002). Yaşamın sihirli yılları, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Özmen, H., (2008). Fen öğretiminde öğrenme teorileri ve teknoloji destekli yapılandırmacı (constructivist) öğrenme, <http://www.tojet.net/articles/3114.htm>, adresinden 24 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Nicolopoulou, A., (2004). Oyun, bilişsel gelişim ve toplumsal dünya: Piaget, Vygotsky ve sonrası, (çev. M. T. Bağlı). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37, 137-169.
- Peker, M., (2003). Kolb öğrenme stili modeli <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/157/peker.htm?ref=>, adresinden 11 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Selçuk, Z., (2007). Eğitim psikolojisi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Senemoğlu, N., (1989). Okulöncesi eğitimde dilin önemi, Milli Eğitim Vakfı Dergisi. 4(14), 21-22.
- Senemoğlu, N. (2002). İlk çocukluk döneminde gelişim, E. Ceyhan (Ed.), Çocuk gelişimi ve psikolojisi içinde (s. 121-144). Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

- Senemoğlu, N. (2007). Gelişim öğrenme ve öğretim (kuramdan uygulamaya), İstanbul: Gönül Yayınevi.
- Sürmen, Y., (2008). Çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörler, <http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=67316>, adresinden 21 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Sönmez, V., (2000). Öğretmenlik mesleğine giriş, Ankara: Anı yayıncılık,
- Tümkaya, S., (2008). Dil Gelişimi, M. E. Deniz (Ed.). Erken çocukluk döneminde gelişim içinde, Ankara,: Maya Akademi.
- Yapıcı, Ş. ve Yapıcı M., (2006). Çocukta bilişsel gelişim <http://www.universittoplum.org/text.php3?id=263>, adresinden 14 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT**INTRODUCTION**

Mankind is to explore the process of learning and research. Referred to as cognitive knowledge acquisition, infants, children and adults with their own people around them learn about the consistent is a complex phenomenon. Cognitive development provides information about both concrete and abstract, logical thinking, to organize around. (Kürkçüoğlu, 2010). Piaget, Bruner and Vygotsky examined cognitive development-related considerations and child around the world, of different ages trying to explain how and why they are seeing, and perceive in a particular way (Senemoğlu, 2007).

COGNITIVE DEVELOPMENT

Enables students to learn and understand the world around the individual's active mental activity is called cognitive development. The individual's active mental activity development is called "Cognitive development", which enables students to learn and understand the world around. Cognitive development, from infancy to adulthood, is a period that enables individuals to understand the world and the environment, and a process of thinking more complex and more effective (Sonmez, 2000; 90). In the process of cognitive development, children understand the environment and improve the ability to think. Educators have opinions about the child's cognitive development. Piaget, Bruner, Vygotsky, and Gagne have tried to determine, the fact that child sees and perceives the world differently in different ages, they asked how and why it worked so.

Cognitive development theory has four basic rules. These are:

- Terms will not change. They appear in a particular order. It is not possible to change the order of threads.
- There is a hierarchy between periods. Each period includes gains of the preceding stages.
- There are individual differences. Each has a different individual development.
- There are developmental characteristics that are typical for each period (Bacanli, 2002)

LANGUAGE DEVELOPMENT

Interpersonal communication is one of ensuring the use of verbal language. Child begins to express himself in words, begins to realize that their own autonomy. Up to the age end of first age, baby's first words does not reveal, although uses facial expressions, cries, and other nonverbal sounds to communicate (Bayhan and Artan, 2007; 119). It is the acquisition, storing words, numbers, symbols, and using them in accordance with the rules of the language. The language has its own rules and a system developed within the framework of those rules. Various opinions are suggested on the development of this complex system. Some of the language of

heredity in the development of these opinions, others were more effective advocates of environmental factors (Senemoğlu, 1989). Children begin to hear and pronounce meaningful words. Studies have revealed that the child's voices heard in the womb of a mother (Kayaalp, 1998). The child is born within the borders of the nation in which the sound structure of that nation or community uses, and audio features. This situation continues until the end of the first circuit of childhood, and then the sounds of other nations and communities more difficult to take off. Therefore, foreign languages, a certain age (childhood circuit) after the diagnosis is very difficult to learn and correctly pronounce (Çiçek, 2002).

CONCLUSION

In cognitive development process, children are in a process to learn environment, recognition, understanding and endeavoring. In this process, the more environment is rich, the more speed is gained in cognitive development. For this reason pre-school period education institute or environment in the family may either contribute or limit the cognitive development. For this reason, that will contribute to the development of the child's cognitive and language development materials that will contribute to an environment enriched with songs, folk songs, nursery rhymes, poetry, mania, and stories may be considered as activities to contribute the development positively. The child's language development will be completed in a healthy way to be successful in life can be expressed provided. The language is a close link between social life and that can be said that an opinion adopted by the experts. The child's language development process, starting with the family and social structure in which, in interaction with visual and audio devices that can be specified that a lot of influence.